

МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО - БИТОЛА

ISSN 1857-940X

Современи дијалози

СПИСАНИЕ ЗА КУЛТУРА – ЛИТЕРАТУРА,
ДРАМСКА УМЕТНОСТ, ФИЛМ И ИЗДАВАШТВО

XIV (18)

2026

18

CONTEMPORARY DIALOGUES

МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА
ЦЕНТАР ЗА КУЛТУРА – ЛИТЕРАТУРА,
ДРАМСКА УМЕТНОСТ, ФИЛМ И ИЗДАВАШТВО

ISSN 1857-940X

СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ

СПИСАНИЕ ЗА КУЛТУРА – ЛИТЕРАТУРА,
ДРАМСКА УМЕТНОСТ, ФИЛМ И ИЗДАВАШТВО

Год. XIV, бр. 18

БИТОЛА
2026 г.

СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ

– Списание за култура – литература,
драмска уметност, филм и издаваштво

ИЗДАВАЧ:

МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА

ЗА МАКЕДОНСКОТО НАУЧНО ДРУШТВО:

Ред. проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска, претседател

РЕДАКЦИЈА НА „СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ“:

Весна Мундипшевска-Велјановска, главен и одговорен уредник

ред. проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска

ред. проф. д-р Силвана Непковска

доц. д-р Анита Ангеловска

МЕЃУНАРОДЕН УРЕДУВАЧКИ ОДБОР НА „СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ“:

проф. д-р Звонко Танески (Словачка)

Рәед Анис ал-Јиши (Саудиска Арабија)

м-р Жарко Милениќ (Русија/Босна и Херцеговина)

проф. д-р Тезмин Итгон Тсан (Тајван, Република Кина)

проф. д-р Том Филипс (Велика Британија)

вопр. проф. д-р Мико Нонака (Јапонија/САД)

Олга Лалиќ-Кровишка (Полска)

Искра Пенева (Србија)

проф. д-р Су Џен Лин (Тајван, Република Кина)

Жермен Дрогенброт (Белгија/Шпанија)

УРЕДУВАЧКИ СОВЕТ НА МНД:

ред. проф. д-р Моника Ангеловска Дичовска, претседател

ред. проф. д-р Биљана Цветкова Димов

вопр. проф. д-р Невена Груевска

ред. проф. д-р Гордана Стојановска

д-р Весна Калпаковска

Мислењата и ставовите што се изразени во „Современи дијалози“
им припаѓаат на авторите и не ги одразуваат ставовите на редакцијата,
издавачот или Министерството за култура и туризам на Република Северна Македонија

СПИСАНИЕТО ИЗЛЕГУВА ЕДНАШ ГОДИШНО

Прилозите, со кратка биографија на авторот, се испраќаат напишани со фонт Times New Roman
со хигиенична поддршка, големина 12 pt и со единствен проред, на e-mail: mss.bitola@gmail.com
со назнака ЗА „СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ“.

Се претпочита прилозите претходно да не биде објавувани
во други печатени или електронски списанија.

Овој број на списанието излегува со финансиска поддршка од
Министерството за култура и туризам на Република Северна Македонија

MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY – BITOLA
CENTER FOR CULTURE – LITERATURE,
DRAMA, FILM AND PUBLISHING

ISSN 1857- 940X

CONTEMPORARY DIALOGUES

JOURNAL OF CULTURE – LITERATURE,
DRAMA, FILM AND PUBLISHING

Vol. XIV, No. 18

BITOLA
2026

CONTEMPORARY DIALOGUES

– Journal of Culture – Literature,
Drama, Film and Publishing

PUBLISHER:

MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY – BITOLA

Daniela Andonovska-Trajkovska, Full Prof. Dr., president

EDITORIAL BOARD OF “CONTEMPORARY DIALOGUES”:

Vesna Mundishevska-Veljanovska, editor in chief

Daniela Andonovska-Trajkovska, Full Prof. Dr.

Silvana Neshkovska, Full Prof. Dr.

Anita Angelevska, Assist. Prof. Dr.

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD OF “CONTEMPORARY DIALOGUES”:

Zvonko Taneski, Assoc. Prof. Dr. (Slovakia)

Raed Amis Al-Jishi (Saudi Arabia)

Žarko Milenić, MSc. (Russia/ Bosnia and Herzegovina)

Tzenmin Ition Tsai, Full Prof. Dr. (Taiwan, Republic of China)

Tom Edward Philips, Prof. Dr. (United Kingdom)

Miho Nonaka, Assoc. Prof. Dr. (Japan/ USA)

Olga Lalić-Krowicka (Poland)

Iskra Peneva (Serbia)

Su Jen Lin, Full Prof. Dr. (Taiwan, Republic of China)

Germain Droogenbroodt (Belgium/ Spain)

EDITORIAL COUNCIL OF MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY:

Monika Angelovska Dichovska, Full Prof. Dr., president

Biljana Cvetkova Dimov, Full Prof. Dr.

Nevena Grujevska, Assoc. Prof. Dr.

Gordana Stojanovska, Full Prof. Dr.

Vesna Kalpakovska, Dr.

Opinions and views expressed in “Contemporary Dialogues”
belong to the authors and do not reflect the views of the Editorial board,
the Publisher or the Ministry of Culture and Tourism of Republic of North Macedonia

THE JOURNAL IS PUBLISHED ANNUALLY

The contributions, along short biography for the author, should be written in Times New Roman, size 12 pt, line spacing – single, and should be sent on the e-mail address: mss.bitola@gmail.com with Subject: FOR “CONTEMPORARY DIALOGUES”.

It is preferred the contributions to not have been previously published
in other printed or electronic journals.

This issue of the Journal is financially supported by
the Ministry of culture and tourism of Republic of North Macedonia

СОДЪРЖИНА/ CONTENT

Предговор	5
FOREWORD	6
ПОЕЗИЈА	7
Poetry	7
Оливера Андоноска – Olivera Andonoska	9
Тал, Времето	9
Ветрој се раѓа од нерамномерното загревање на Земјата од Сонцето	10
Кружницата на Слободата	11
***	12
***	12
Лили Бошевска – Lili Boshevska	13
Спирали на мислата	13
Создавач	13
Милица Димитријовска-Радевска – Milica Dimitrijevska-Radevska	14
Новак	14
Новак	14
Сновидењето	14
Миг	14
Шулери	15
Наметка	15
Врата	15
Скити од Југ	15
Концерт	16
Хиперреалитетност	16
Никола Илијовски – Nikola Ilievski	18
Лев и право	18
Меланхолија под сенка	18
Елизабета Јончиќ – Elizabeta Jonchikj	20
Убол	20
Јас ти велам „Не!“, а ти, како сакаш	20
***	21
Силвана Нешковска – Silvana Neshkovska	22
Глутица	22
Клокотат казани	22
Воени крили	23
Михајло Свидерски – Mihajlo Sviderski	24
Бесон	24
Чула	24
Мирјана Стојановска – Mirjana Stojanovska	25
Стерноста – код на Конески	25
Габриела Стојаноска – Gabriela Stojanoska	27
Григориј	27
Преосетлива	28
Епик, земји и најјанските се се	29
Виновет	29
ПРОЗА	31
Prose	31
Гордана Гравчева-Ивановска – Gordana Gravcheva-Ivanovska	33
Масла до мене	33
Петре Димовски – Petre Dimovski	38
Средба со детството	38

Златко Жоглев – Zlatko Zhoglev	43
Когато любовта повторно ќе те најде	43
Оливера Корвезироска – Olivera Kjorveziroska	46
МАРИША ПРЕБИРИЛЕВА	46
МАРИША ЗАРА	46
МАРИША ДЕСПОТОВСКА СОЛЕВ	47
ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА И МЛАДИ	49
Children's and youth literature	49
Даниела Андоновска-Трајковска – Daniela Andonovska-Trajkovska	51
Не знаев дека и компјутер одат на училиште	51
СОБЛЕДНИ	59
Observations	59
Јованка Д. Денкова – Jovanka D. Denkova	61
За десетте дружини низ припад на фолклорната фантастика	61
Весна Мундишевска-Велјановска – Vesna Mundiševska-Veljanovska	70
Екстравагантен поетско-философски наодглед во „Сократовски(от) разговор во еден случаен свет паралелен на себе“ на Даниела Андоновска-Трајковска	70
Зоран Пејковски – Zoran Pejkovski	74
Степе Того Димоски – принципот на рефлексивната поезија	74
АКЦЕНТИ	87
Accents	87
80 години од животот и 55 години творечка дејност на писателот Петре Димовски	89
Обележани 90 години од раѓањето на Ринко Струменицковски со промоција на книгата „Дрвото што гледа: поезија инспирирана од децата на Ринко Струменицковски“	91
Активности на Македонско научно друштво – Битола	93
ПАРАЛЕЛИ	97
Parallels	97
Сувад Алаџи (Босна и Херцеговина) – Suvad Alagić (Bosnia and Herzegovina)	99
Топ ден	99
Стенли Баркан (САД) – Stanley Barkan (USA)	101
На работ	101
Јан Белџик (Полска) – Jan Belcik (Poland)	102
Чергов*	102
Затворањот бунд на Свети Јован од Дуќа	102
живот	103
Шарл Бодлер (Франција) – Charles Baudelaire (France)	104
Вознесување	104
Балкан	104
Донг Гујинг (Кина) – Dong Guixin (China)	106
Планините Чанџу: Monotroastum humile	106
Нека сепикулатој рафинира од картата го осветли јаглеродниот свет	107
Чај Куеши (Чај „Вратиче јазик“)	107
Махмуд Дарвиш (Палестина) – Mahmoud Darwish (Palestine)	109
Зборувам непрестано	109
Жермен Дрогенброодт (Белгија/Шпанија) – Germain Droogenbroodt (Belgium/ Spain)	110
Залудно	110
Гулб на мирот	110
Јосо Живковиќ (Босна и Херцеговина) – Joso Živković (Bosnia and Herzegovina)	111
Пред бојот	111
Отселените штркови	111
Кошче	112
На уништеног огниште	112
Кукари	113

Талеуш Заваловски (Полска) – Tadeusz Zawadowski (Poland)	114
младост	114
молте реки	114
Виктор Иго (Франција) – Victor Hugo (France)	115
Катриката Сара	115
Калина Изабела Зиола (Полска) – Kalina Izabela Ziola (Poland)	118
Зачењето на животот	118
Огледало	118
Биспошка Венеција	119
Миротон	119
Агњешка Јадзембовска (Полска) – Agnieszka Jadzeńbowska (Poland)	121
***	121
***	121
***	122
***	122
***	122
место после мизеријата	122
Кристоф Јанакс (Австрија) – Christoph Janacs (Austria)	124
Сирени 2	124
Тамали Неги (Индија) – Tamali Neogi (India)	125
Приказна за една верна жена	125
Димитрис П. Краниотис (Грција) – Dimitris P. Kraniotis (Greece)	126
Вртовска на јавната пристопност	126
Јанук	126
Габриел Росенсток (Ирска) – Gabriel Rosenstock (Ireland)	128
Сите ние безме развезани	128
Ханс Рувелер (Холандија) – Hannie Rouweler (Netherlands)	129
Вечерни слуги	129
Лулзим Тафа (Косово) – Luizim Tafa (Kosovo)	130
Сонет	130
Во нелестите реје не ме нилај	132
Изабожа со сепишта	132
Арјан Т. Калчо (Албанија) – Arjan Th. Kallço (Albania)	133
Ново буење на животот	133
Осмот злон	134
Бјонг Чин Канг (Кореја) – Byeong Cheuk Kang (Korea)	135
Нова година без војна	135
Агрон Шеле (Албанија/Белгија) – Agron Shele (Albania/Belgium)	136
Гледани во морето	136
РЕДАКЦИЈА НА „СОВРЕМЕНИ ДИАЛОЗИ“	137
EDITORIAL BOARD OF “CONTEMPORARY DIALOGUES”	139
МЕЃУНАРОДЕН УРЕДНИЧКИ ОДБОР НА „СОВРЕМЕНИ ДИАЛОЗИ“	141
INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD OF “CONTEMPORARY DIALOGUES”	144
ПРЕВЕДУВАЧИ/ПРЕВЕДУВАЧИ	147
TRANSLATORS	147
ЛИКОВНИ УМЕТНИЦИ	147
ARTISTS	147

Јованка Д. Денкова – Jovanka D. Denkova

УДК 821.163.3-93-31(049.3)

ЗА ДЕТСКИТЕ ДРУЖИНИ НИЗ ПРИЗМАТА НА ФОЛКЛОРНАТА
ФАНТАСТИКА

Интригантниот наслов на книгата „Брзоплетковска 63 и случајот со смрдливите чорапи“ од Катерина Трајановска¹, го воведува читателот во дело кое се гради низ една авантуристичка призма на дружината составена од пет исклучително свои/интересни деца: Змејски Очи, Гризли, Лили, Канца и Зиги здружени во дружина која во многу нешта наликува на онаа на Петар Пан. Здравниот хумор и поентата токму со смрдливите чорапи на Канца да се уништи вештерката е скоро блиску до лудизмот на светските класици за деца.

Делото започнува со претставување на едно петгодишно дете Оливер Томпсон Мекензи (трети) од Шкотска, кое одбива да се капе во недела и со тоа ги збунува своите родители, кои се обидуваат да го залажат со разни работи, но тој цврсто стоел на својот став дека нема да се капе по ниту една цена. Кога конечно признал зошто не сака да се капи, им раскажал приказна за еден настан кој го чул од неговиот братучед Чарли Ливингстон Рајли-Браун, кој пак, еден ден поминувајќи низ паркот, наслушнал две деца како со неверување читаат писмо пристигнато од Мадагаскар каде што нивниот далечен пријател Томи слушнал за еден настан во дневните вести. Токму тој Томи бил братучед на Гризли, и со тој податок авторката ги воведува читателите во дејството запознавајќи ги со членовите од најпознатата дружина од улицата „Брзоплетковска“ бр. 63.

Токму таа улица „Брзоплетковска“ и куќата со број 63 се главното тло на одвивање на дејството во овој современ роман за деца. Безимената дружина која е главна на улицата „Брзоплетковска“ ја сочинуваат неколку деца: Лили, Канца, Зиги, Змејски Очи и Гризли. Куќата со број 63 на оваа улица е место каде што оваа дружина го поминува секој ден од нивното детство. Иако напуштена, за нив таа куќа е посебна: „Стара дрвена куќа како и секоја стара дрвена куќа – па уште и со мовливи сидови и скршени прозорци! (9).“² За децата таа куќа е сè на светот, целото нивно детство и нешто за што вреди да се бориш. Оваа стара куќа за петтемина членови на безимената дружина од „Брзоплетковска“ била нешто повеќе од обично засолниште и место за секакви видови игри. Овде авторката поставува врска со делата на класиците на книжевноста за деца, со тоа што поставува знак на аналогија меѓу куќата број 63, која за дружината е сè она што е Недојдија за загубените деца, сè она што ширинката им значи на децата од Павловата улица и речиси целата фабрика за чоколада на Вили Вонка. Со споменувањето на сите овие импозантни дела од книжевноста за деца, авторката

¹ Катерина Трајановска е родена во 1990 година во Скопје. Почнува да пишува за деца во допните двезестти години од својот живот, а во последните две години се посветува и на илустрирање на своите текстови. Таа има објавено две книги за деца на возраст меѓу седум и тринаесет години. Во последните пет години живее и работи во Берлин. Авторка е и на книгите за деца: „Брзоплетковска 63 и случајот со смрдливите чорапи“ (2020) и „Мачешки исповеди или Што значи да се биде маче“ (2022).

² Катерина Трајановска, *Брзоплетковска 63 и случајот со смрдливите чорапи*, Арс-Ламина Публикации, Скопје, 2019.

Јованка Д. ДЕНКОВА

ЗА ДЕТСКИТЕ ДРУЖИНИ НИЗ ПРИЗМАТА НА
ФОЛКЛОРНАТА ФАНТАСТИКА

Интригантниот наслов на книгата „Брзоплетковска 63 и случајот со смрдливите чорапи“ од Катерина Трајановска¹, го воведува читателот во дело кое се гради низ една авантуристичка призма на дружината составена од пет исклучително свои/интересни деца: Змејски Очи, Гризли, Лили, Канца и Зиги здружени во дружина која во многу нешта наликува на онаа на Петар Пан. Здравият хумор и поентата токму со смрдливите чорапи на Канца да се уништи вештерката е скоро блиску до лудизмот на светските класици за деца.

Делото започнува со претставување на едно петгодишно дете Оливер Томпсон Мекензи (трети) од Шкотска кое одбива да се капе во недела и со тоа ги збунува своите родители, кои се обидуваат да го залажат со разни работи, но тој цврсто стоел на својот став дека нема да се капе по ниту една цена. Кога конечно, признал зошто не сака да се капи, им раскажал приказна за еден настан кој го чул од неговиот братучед Чарли Ливингстон Рајли-Браун, кој, пак, еден ден поминувајќи низ паркот наслушнал две деца како со неверување читаат писмо пристигнато од Мадагаскар каде што нивниот далечен пријател Томи слушнал за еден настан во дневните вести. Токму тој Томи бил братучед на Гризли, и со тој податок авторката ги воведува читателите во дејството запознавајќи ги со членовите од најпознатата дружина од улицата Брзоплетковска 63.

¹ Катерина Трајановска е родена во 1990 година во Скопје. Почнува да пишува за деца во доцните дваесетти години од својот живот, а во последните две години се посветува и на илустрирање на своите текстови. Таа има објавено две книги за деца на возраст меѓу седум и тринаесет години. Во последните пет години живее и работи во Берлин. Авторка е и на книгите за деца: „Брзоплетковска 63 и случајот со смрдливите чорапи“ (2020) и „Мачешки исповеди или Што значи да се биде маче“ (2022).

Токму таа улица „Брзоплетковска“ и куќата со број 63 се главното тло на одвивање на дејството во овој современ роман за деца. Безимената дружина која е главна на улицата Брзоплетковска ја сочинуваат неколку деца: Лили, Канца, Зиги, Змејски Очи и Гризли. Куќата со број 63 на оваа улица е место каде што оваа дружина го поминува секој ден од нивното детство. Иако напуштена, за нив таа куќа е посебна: „Стара дрвена куќа како и секоја стара дрвена куќа – па уште и со мовливи сидови и скршени прозорци! (9)². За децата таа куќа е сè на светот, целото нивно детство и нешто за што вреди да се бориш. Оваа стара куќа за петтемина членови на безимената дружина од Брзоплетковска била нешто повеќе од обично засолниште и место за секакви видови игри. Овде авторката поставува врска со делата на класиците на книжевноста за деца, со тоа што поставува знак на аналогија меѓу куќата број 63, која за дружината е сè она што е Недојдија за Загубените деца, сè она што ширинката им значи на децата од Павловата улица и речиси целата фабрика за чоколада на Вили Вонка. Со споменувањето на сите овие импозантни дела од книжевноста за деца, автоката прави успешна аналогија со „Хари Потер“, „Петар Пан“, „Хрониките на Нарнија“, „Децата од Павловата улица“ и др.

Веќе во наредното поглавје авторката одблизу ни ја претставува дружината. Ликот на Зиги е интересно насликан: „Косата му беше разлетана на сите страни и имаше врвка околу главата и еден пердув вденат во неа. Маичката му беше темноцрвена, а на нозете имаше бубамарски хеланки. На образите му беа нацртани четири линии со боички за лице. Личеше на некој извидник“ (20). Освен тоа, во само една реченица, авторката ни посочува

² Катерина Трајановска, *Брзоплетковска 63 и случајот со смрдливите чороти*, Арс-Ламина Публикации, Скопје, 2019.

дека Зиги има проблем со слухот: „Зиги немаше баш најдобар слух и понекогаш другите требаше два пати да повторат нешто за тој да ги слушне“ (26). За Змејски Очи ни се открива една негова особина по која се издвојува: „Тој беше најбавниот во друштвото... сакаше бавно да се облече и да се подготви за појадокот..., бавно да си го изеде читајќи уште едно поглавје од вечерната книга, да излезе бавно од дома и исто толку бавно да помине од едниот до другиот крај на улицата“ (15). Во описот на момчето со прекар Гризли преовладува опис кој е во согласност со овој прекар: „Имаше меше што се креваше и се повлекуваше како плима и oseка секогаш кога се правеа кроасани...И очите секогаш му светеа кога ги гледаше како се печат во рерната!“ (22). Во описот на Лили неизоставно се наметнува аналогијата со Пипи Долгиот Чорап: „Лили е слабичко девојче со пеѓи на нозете, лицето и рацете. Најмногу на лицето и на рацете. Ама и нив тешко да ги забележиш од нејзината бујна портокалова коса. Ѐ беше кадрава - како да носи федери на главата“ (19). Ликот на Канџа се доближува до Лили со својата пргавост. За него се кажува дека „постојано висел и спиел на гранки во дворот на куќата број 63“ (13). Оттука, се поставува прашањето за семејството на Канџа и неговиот престој на улицата. Тој е опишан како типично момче, кое постојано носи летна капа, зелена маичка и кратки темносини шорцеви кои никако не давал да се исперат, зашто ги сметал за "среќни шорцеви": „Попрво би влегол целиот во машината за перење отколку да ги соблече од себе. Ама нему сè му беше некако неразделиво и среќно: среќни шорцови, среќна капа, среќна маичка, среќни патики, среќни чорапи...“ (20). Токму неговите чорапи, кои постојано им мирисале на другарите кога ќе ги соблечел патиките, ќе бидат во центарот на дејствието на овој роман: „А, бе, дечки, не ви мириса нешто.“(25) Авторката на романот многу впечатливо ни го прикажува

другарувањето и заедничките игри на децата од оваа дружина уште од најмала возраст. Така, куќите на Зиги и Лили биле непосредно една до друга, па тие биле најдобри и неразделни пријатели уште од три години. Секој ден, сè уште облечен по пижами, Зиги ја будел Лили од спиење, по што го повикувале и Змејски Очи и заедно се упатувале кон куќата број 63 за да се сретнат со Канџа и Гризли, со што започнувал нивниот ден исполнет со разновидни игри и будалаштини.

Необичното продира во романот едно сосема обично утро во кое се случува нешто необично што им го привлекува вниманието на децата - пред куќата со број 63 се појавуваат необични нешта: „Три големи куфери, метла што беше седната на еден од нив и љубопитно ја разгледуваше околината, кафез со гавран и еден црн мачор кој ловеше бубачки од земјата“ (подвлеченото мое-ЈД., 31). Подвлечената наративна секвенца ја означува првата необичност, поврзана со обичниот предмет – метла, но со необично однесување: „...оваа метла не беше обична метла. Таа беше, како да ви кажам, префинета метла. И не сакаше да мете. О не, не не... Таа беше алергична на прашина и воопшто не беше приспособена за никакво чистење. Додека Зиги се чудеше, метлата си ја стави раката на уста и продолжи да си поткашлува, скришно сиркајќи дали некој загрижено ја набљудува“ (34). Необичното е поврзано и со птицата – гавранот – со необично за птица однесување: „Нему најмногу внимание му привлекуваше гавранот. Се обидувааше да сфати како ли тој успева да го носи оној монокл на окото и така сам да си ја отвора и затвора вратата од кафезот“ (34). Ваквото чудно, создава атмосфера и чувство на несигурност и нерешителност кај ликовите во веродостојноста на виденото (и кај читателите во веродостојноста на прочитаното!), па читателот веднаш навлегува во сферата на

фантастичното³: „Жити сите француски кроасани, што ли се случува со моите очи? Го гледам ова што го гледам или не? И што ли бараат овие чудесии овде?!“ (34).

Појавата на необичната жена ги вдишува децата: „Облечена во долг темен фустан, со најнеобичната фризура што некогаш сте ја виделе. Немирните прамени што ѝ паѓаа пред очите ги имаше скротено со ситни пајачиња наместо со шноли. Образите ѝ беа розеви и мазни, а очите толку темни и длабоки што се чинеше дека продираат и до најситните процепи од кошницата за валканите алишта, а со тоа и до повеќето детски навики“ (36). Необичноста на непознатата жена и нејзиното однесување, придонесува децата да ги насетат нејзините натприродни моќи и да претпостават дека е вештерка, која освен метлата има и необичен гавран и маџор во својата свита. „Гавранот си го свитка весникот што го читаше и ѝ слета врз десното рамо. Веднаш по него, маџорот се стрча и скокна во нејзините раце. Метлата застана исправено на земјата, ги собра сите куфери со невидена леснотија и, со брзо движење, ги внесе внатре во куќата. Со задоволна насмевка, Вештерката го пречекори тремот и со колкот ја тресна вратата зад себе. Целата куќа се затресе“ (38). Со оваа наративна секвенца отворено се внесува ликот на вештерката во овој роман. Инаку, за ликот на вештерката во книжевноста за деца е пишувано и претходно, како фолклорен тип на фантастика⁴, кој е тесно поврзан со демонологијата, зашто таа го означува оној дел од фантастиката чии простори ги населуваат разни демонски сили и натприродни суштества. (Патлиџанковски 2005: 70-71).

³ Cvetan Todorov, *Uvod u fantastičnu književnost*, Rad, Beograd, 1987.

⁴ Јованка Денкова (2009), Фолклорната фантастика како инспирација, *Современост* (1), Скопје, стр. 153-160, Скопје.

Сето тоа, првично им влева страв во коски на децата: „И, ја виде ли Вештерката колку беше страшна?“ (40), кои панично се сокриваат во домовите. Александар Прокопиев зборува за присутноста на ликот на бабата-вештерка во македонските народни приказни: „Демонската природа на вештерката (...) и нејзината магиска надмоќ, често се потенцира и преку нејзината грдотија и старост, што сугерира дека таа во себе носи голема сума на опасно знаење“.⁵ Со осамнувањето на новиот ден, и атмосферата на целата улица им се чини променета: „Следниот ден стивна сè. На моменти тишината изгледаше многу страшно. Единствените звуци кои се слушаа беа отворањето и затворањето на портите од дворовите, и тука и таму мајкут на некое маче...“ (42). Но, иако уплашени, децата не се помируваат со стравот и бргу смислуваат план, кој пргавата Лили на сите ќе им го шепне на уво. На нивното зборно место - гаражата на дедо му на Гризли, во една стара книга на полицата („Енциклопедија“) го пронаоѓаат решението како да се победи Вештерката: „Според едни, суштество што живее во митовите, а според други, соседот што живее во иста улица. Заstrasувачка појава. Поседува црна мачка и гавран. Подготвува волшебни напивки и, со нивна помош, го прави најодвратниот мармалад од времето на старите Римјани па наваму. Неговата главна состојка: мали деца. Превозно средство: метла. Мрази брокули“ (51). Од посочениот пасус, може да се издвојат неколку важни поенти. Колку што се изненадени од сличностите на новата соседка со описот на вештерките, толку се исплашени од податокот за грозоморната состојка за правење на вештерски мармалад – мали деца, што е во согласност со фолклорните верувања за вештерките.

⁵ Александар Прокопиев, *Патувањата на сказната*, Магор, Скопје, 1997, стр.59.

Инаку, според Енциклопедијата на вештерство и демонологија, вештерките се најчесто жени (ретко мажи), стари жени, подгравени, со потечени очи, екстремно долг нос, долги коси и секогаш при рака со две-три метли. Живеат во планински предели во трошни колиби покрај огниште на кое постојано се готви нешто. Ентериерот на колибата бил прекриен со полица каде што биле наредени потребните предмети за извршување на магиските обреди. Вештерките склучувале договор со ѓаволот и одвреме-навреме сексуално општеле со него... (Патлицанковски 2005: 85).⁶ Додека децата, протагонисти во овој роман смислуваат план за нејзино уништување, авторката ни ја предава атмосферата во куќата на вештерката, каде се слика нејзиниот „инструментариум“, состојките за подготвување на волшебни напивки: сушени крилја од пеперутки, рендани очи од лилјаци, отров од розева амазонска жаба, итн, како и своевидно вештерско потекло и со соодветно образование. Се чини дека токму во „Енциклопедијата“ децата го пронаоѓаат спасот од вештерката и при тоа се изненадени од податокот дека и вештерката мрази – брокула: „Да направиме пита со брокула и да ѝ ја треснеме во лице на Вештерката – извика Лили, пресреќна што се досетила на брилијантното решение“ (53). Имено, многу деца одбиваат да јадат брокула, која е важна за доброто здравје (McNaughton et al. 2012)⁷. Децата ги градат своите перцепции и идеологии за

⁶ Јованка Денкова (2012), Мотивот на вештерките во македонската книжевност за деца и млади. *Детинство*, Змајево децје игре, Нови Сад, 3-4. стр. 29-37.

⁷⁷ McNaughton, Sarah A., David Crawford, K. Ball, and Jo Salmon. 2012. “Understanding Determinants of Nutrition, Physical Activity and Quality of Life among Older Adults: The Wellbeing, Eating and Exercise for a Long Life (WELL) Study.” *Health and Quality of Life Outcomes* 10:109. <https://doi.org/10.1186/1477-7525-10-109>.

здравјето преку социјално моделирање и интерактивни средини (Herman 2015). Студиите покажале дека за да се надмине одбивноста на децата кон одреден зеленчук, треба да бидат изложени на средини богати со писменост кои помагаат да се зголеми нивното основно знаење за зеленчукот. „Учењето за зеленчук“, според Chawner и Hetherington (2021, 1)⁸, може да се постигне преку „техники како што се повеќекратно изложување, моделирање, социјална пофалба и општествени норми за јадење зеленчук“ што доведува до зголемено прифаќање на зеленчукот. Една од тие техники е практиката за подготовка на храна од страна на родителите, што има ефект врз тоа дали децата сакаат и/или јадат одреден зеленчук. Така, воспитувачите и родителите можат да започнат разговори за време на оброците за да ги водат мислите и чувствата на децата за вредноста, важноста и користа од јадењето зеленчук за здравјето и исхраната. Читањето, пишувањето и зборувањето за нивните намери да пробаат нов зеленчук (кога ќе им биде овозможен пристап до нив) може да им помогне на децата да практикуваат сценарија засновани на вештини за донесување одлуки и поставување цели што може да го поттикнат здравото однесување во исхраната. Разговорите со врсниците кои можеби сакаат и имаат пристап до различен зеленчук може да бидат уште еден начин децата да ги променат своите општествени норми и да сакаат повеќе зеленчук.⁹

⁸ Chawner, L. R., and M. M. Hetherington. 2021. “Utilising an Integrated Approach to Developing Liking for and Consumption of Vegetables in Children.” *Physiology & Behavior* 238:1–10. <https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2021.113493>.

⁹ Ubbes, V. A., Killeen, G., Bettinger, S., & Burke, K. (2023). Child-liking preferences of favorite vegetables: Visual textual survey development with picture-book compatibility. *The*

Оттука, за надминување на каприциозноста на децата кон одреден тип храна, во конкретниот случај брокула, авторката го вметнала и чинот на заедничка подготовка на питата од брокула, што изобикува со многу хуморни елементи, но и со поучни, каков што е моментот на кражба на брокулата од пазарот. Интересен е начинот на кој Гризли ја „гледа“ брокулата, односно како изгледа таа во неговите очи, наспроти овошјето кое го обожава: „Насекаде со погледот ја бараше ужасната зелена боја на брокулата... И одеднаш ја здогледа: неколку големи, зелени, одвратни брокули како некои чудовишта стоеја на една тезга, чекајќи во секој момент да бидат направени во уште поодвратна пита! (55)

Овде се поставува прашањето кој „ќе се пројави како јунак“, односно кој да ја фрли питата врз Вештерката. При тоа, Лили се пројавува како похрабра од момчињата и решила дека таа ќе го стори тоа, но под услов: „Јас сама не одам! Ќе ја носам питата, ќе ѝ ја плеснам в лице на Вештерката, ама сама не одам!

– Добро, Лили. А може зад тебе да одиме?

Лили си плукна во дланката и ја подаде кон Гризли: - Договорено“ (70)

Откако не успева демистификацијата на вештерката: „Ништо од очекуваното не се случи: ниту Вештерката се претвори во лигава зелена течност, ниту, пак, брокулата можеше неког да претвори во лигава зелена течност“ (78).

Од наведената наративна секвенца можат да произлезат неколку идејни размисли. Една од нив е идентификацијата на релација дете-дете. Од друга страна, чинот на понуда на пита во знак на добредојде е убав знак и порака за добри меѓусоседски односи, иако во случајов

децата имаат скриен мотив: „О па, да видиме што имаме овде! Нешто мириса многу вкусно. Колку убав начин да го пречекате вашиот нов сосед“ (77).

Откривајќи ја скриената намера на дружината, во налет на лутина, Лили ќе биде грабната од вештерката, по што следува мисијата за спасување на Лили, затворена во кафез во куќата на Вештерката. Овде би се осврнале на родовиот принцип во овој роман, одразен преку ликот на единственото девојче во книгата. Истовремено, може да се забележи дека Лили е единствената која се спомнува со нејзиното вистинско име (без прекар), каков што е случајот со останатите припадници на дружината (Канца, Гризли, Змиски очи...). Општо земено, се вели дека литературата за деца обезбедува ликови и настани со кои децата можат да се идентификуваат и преку кои тие можат да ги разгледаат своите постапки, верувања и емоции (Mendoza & Reese, 2001).¹⁰ Ликовите и ситуациите во книгите ги запознаваат децата со тоа како светот може да изгледа низ очите на другите и им нудат можности на децата дополнително да ги градат своите погледи за себе и за светот.¹¹ Без сомнение, децата развиваат идентитети со родова улога во текот на нивните рани години, а еден фактор што влијае на овој идентитет е литературата што децата ја читаат или им се читаат (Allen et al., 1993). Сливковниците, исто така, имаат особено влијание врз родовите идентитети бидејќи се гледаат во време кога децата се во процес на развивање на нивните индивидуални идентитети. Згора на тоа, родовиот

¹⁰ Mendoza, J., & Reese, D. (2001). Examining multicultural picture books for the early childhood classroom: Possibilities and pitfalls. *Early Childhood Research & Practice*, 3(2), 1-38. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED458040.pdf>, 12.04.2025

¹¹ Tsao, Y. L. (2008). Gender issues in young children's literature. *Reading improvement*, 45(3), 108-114. <https://citeseerx.ist.psu.edu/>, 12.04.2025

идентитет е круцијална социјална класификација која се воспоставува рано во детството и е важен аспект на самодовербата.¹² Студиите покажуваат дека во минатото женските ликови, ликовите на девојчињата биле прикажувани во подредена улога, во однос на момчињата. Повеќето книги прикажуваат девојчиња кои се облечени во здолништа или фустани, дури и кога се занимаваат со активности за кои костимите се несоодветни. Описите конвенционално ги ставаат девојчињата во улоги на пасивен набљудувач, додека момчињата се насликани како поактивни. Дејствијата ја потврдуваат подредената, помалку ценета улога на девојчињата со цел да се истакне активните, авантуристичките и восхитувачка улога на момчињата. Дури и кога на девојчињата им е „дозволено“ да ги задржат активните квалитети, пораката која им се пренесува на децата е дека таа е забележителен исклучок бидејќи сите други девојките во книгите се „нормални“.¹³ Тврдењето на Цао сосема се потврдува во делот со описот на Лили, нејзината облека, начинот на одење, начинот на однесување кон момчињата, а особено со решеноста да ја „уништи“ Вештерката, откако ќе ја забележи нерешителноста и стравот кај машките членови од дружината.

Во понатамошниот тек на дејството во романот повторно се пројавуваат фолклорните обрасци на сказната во моментите кога вештерката ги покажува своите магиски моќи. Напрвин, таа ја замолчува Лили: „Ти, малечка, почна да стануваш многу непристојна! – налутено се сврти вештерката кон неа и во еден миг ја

¹² Allen, A., Allen, D., & Sigler, G. (1993). Changes in sex role stereotyping in Caldecott Medal Award picture books 1938-1988. *Journal of Research in Childhood Education*, 1, 67-13.

¹³ Tsao, Y. L. (2008). Gender issues in young children's literature. *Reading improvement*, 45(3), 108-114. <https://citeseerx.ist.psu.edu/>, 12.04.2025

замолчи создавајќи од ништо илјадници циновски амазонски мравки кои како конец ја зашија усната на Лили“ (104). Вториот момент е кога спасувачката акција на Лили не успева при што е заробен и Канца, па Вештерката се подготвува да ја „зготви“ Лили. Но, за да го направи мармаладот од неа, потребно е Лили да има поинтензивна портокалова боја, па таа, насилно, благодарение на својата сугестивна моќ, ги натерала Лили и Канца да изедат неколку моркови за да ја сменат бојата. Поповић-Перишић потенцира некои од верувањата поврзани со вештерните, како способноста да летаат на метли, да „ги познаваат тајните на природата, растенијата, одредена моќ на супстанциите, таен јазик“, имаат голема сугестивна моќ, го обожаваат златото¹⁴, што се гледа од приложениот цитат:

„- Никогаш! – се противеше Мечкина Канца. Никогаш нема да ги јадеме твоите моркови и никогаш нема да нè направиш мармалад!

- Како сакате! – таа ја насочи десната рака кон морковите и ги крена во воздух. – Отворете се, пештери! – и детските усти се отворија, па малите моркови се најдоа во нив.

- Цвакајте!

- Никог...мњам, мњам...аш...мњам – и децата почнаа да ги цвакаат морковите против своја волја“ (107)

Мора да се спомене уште еден момент кој ја потврдува блискоста на овој роман со сказната, а тоа се промените кои се пројавуваат во природата, кои како што вели Томе Саздов, во бајките има два вида пејсажи. Во бајките, пејзажите како слики на природата се многу малку развиени. Почести се таканаречените динамични пејсажи кои придонесуваат за развојот на заплетот и ги

¹⁴ Според Нада Поповић-Перишић, Вештице, *Српска фантастика*, САНУ, Београд, 1989, стр. 238.

разјаснуваат настаните, а во кои природата не останува само декоративна рамка на дејствување, туку како активна сила, која интервенира во нарацијата¹⁵. Проп, исто така, укажува на активното учество на природата во дејството: „Во бајката, природата зема живо учество во текот на дејството, активно влијаејќи на постапките на херојот и конечниот исход на настанот. Но, природата сама не преминува во акција: ветерот не дува сам по себе, морето не се бранува само по себе... Кога во природата се јавува движење, тоа најчесто е резултат на влијанието на натприродните сили, добри или зли“.¹⁶

Во романот „Брзоплетковска 63 и случајот со смрдливите чорапи“ од Катерина Трајановска промените во природата најпрвин се воочуваат по првата средба на децата со вештерката, при нејзиното населување на улицата: „Следниот ден стивна сè. На моменти тишината изгледаше многу страшно. Единствените звуци кои се слушаа беа отворањето и затворањето на портите од дворовите, и тука и таму мјаукот на некое маче...“(42). Иако нема активно движење или учество на природата во одвивањето на дејството, атмосферата која се создава на улицата е мрачна, исполнета со страв, грозоморна... Вториот момент кога се споменува природата е при поаѓањето во акцијата за уништување на вештерката. Иако оваа акција се одвива дење, авторката дала неизвесен тон на целата атмосфера со давање на податокот за звуците во природата: „Еве веќе стигнаа до нејзината кука. Прозорецот беше отворен и од благиот ветер сè се нишаше налево и надесно, гласно крцкајќи и шушкајќи. Звуците влеваа уште поголем страв кај децата

¹⁵ Саздов, Томе, *Усна народна книжевност*, Детска радост, 1997, стр.172.

¹⁶ Проп, В.Ј.Проп, *Народна бајка у модерној књижевности*, Нолит, Београд, 1978, стр.10.

и правеа рацете на Лили да треперат уште понемирно“ (подвлеченото мое-ЈД, 74). Атмосферата на страв се постигнува со звуците на движење на дрвјата под влијание на ветерот. Третиот момент е при спасувачката акција на Лили од куќата/кафезот на вештерката. Акцијата се одвива ноќе, кога замира живоста на улицата, а треба да се помине преку шумата: „Прво, мораа да поминат покрај неколкуте куќи во споредната уличка која водеше до шумата и оттаму да се придвижат по темната патека меѓу дрвјата за да дојдат до задната страна на куќата со број 63. Тие многу добро ја познаваа оваа патека, но никогаш ја немаа одено во темница. Малку беа исплашени, но никој не признаваше“ (подвлеченото мое-ЈД, 90). Улогата на шумата во која треба да навлезат ноќе, преку тесната патека, за да дојдат до куќата на вештерката среде шумата, недвосмислено укажува на една друга германска сказна „Ивица и Марица“ („Hansel and Gretel“), првично објавена 1812 година. И во таа сказна има идентична ситуација, со двете заробени братче и сестричка во куќата на вештерката, која се подготвува да ги изеде децата.

Шумата не е само место на дрвја и растенија; тоа е конотативен термин кој означува контрадикторни елементи. Од една страна, шумата се смета за место на спокојство, мир и чистота од една страна, но од друга страна тоа е место кое го загрозува човечкиот живот, непријатно место за живеење на луѓето. Всушност, луѓето се обесхрабени да го прекршат просторот на животните и другите видови живеат во шумата. Детската литература е дизајнирана да биде авантуристичка, рустикална и испреплетена со нијанса на опасност за да поттикне интерес и желба за читање. Шумите прикажани во сказните се пасивни, но играат витална улога во приказната. Шумата имплицитно ја пренесува филозофијата на животот која ги спојува радостите и

тагите. Приказните, исто така, нагласуваат на поетската правда, казнување на злото и заштита на доброто. Овие бајки се создадени за да го научат значењето на шумата за децата и, исто така, да ги одвратат да не влегуваат сами во шумата. Опасностите што се задржуваат во шумата се милјето на бајките. Сепак, овие бајки ги поттикнуваат децата да ги сакаат и почитуваат природните ресурси на шумите.¹⁷

Разрешницата на романот доаѓа од неочекувано место. Имено, се покажува дека токму валканите патики и смрдливите чорапи ќе бидат смртоносни за вештерката: „Од еднаш нејзиното лице почна да станува зелено и таа целата почна да се топи како свеќа. Рацете ѝ станаа многу тенки и долги и речиси ѝ допреа до стапалата. Лицето ѝ се развлече и ѝ стана многу чудно – како циновска гума за цваќање. По неколку секунди, таа целата се разлеа по подот и од тоа што пред неколку секунди беше страшно – Вештерката која се закануваше дека ќе свари мармалада од децата – сега остана само една зелена лигава течност што брзо исчезнуваше во процепите од подот“ (120). Пред непријатната миризба од патиките и чорапите на Канџа исчезнуваат и сите новонаселени суштества и животинки од куќата на вештерката, со што се симболизира победата на доброто над злото.

Преку случајот со смрдливите чорапи, и воопшто одбегнувањето на хигиената од која бега Канџа, авторката алудира на односот возрасни-деца, во кој децата, најчесто каприциозно ги избегнуваат тие обврски, особено кога постојано им се наметнуваат од возрасните. Во описите на ликот на Канџа, тоа се потенцира повеќепати: „Попрво

¹⁷ Iyer, J.G. (2017) Role of Forest in Children's Literature. *Veda's Journal of English Language and Literature*- JOELL, 4(2), 13-16

би влегол целиот во машината за перење отколку да ги соблече од себе. Ама нему сè му беше некако неразделиво и среќно: среќни шорцови, среќна капа, среќна маичка, среќни патики, среќни чорапи..." (20). Токму неговите чорапи, кои постојано им мирисале на другарите кога ќе ги соблечел патиките, ќе бидат во центарот на дејствието на овој роман: „А, бе, дечки, не ви мириса нешто.“(25)

Заклучок

Претпоследното поглавје во книгата ни ја открива и пораката која таа ја носи, порака која говори за желбата на децата ширум светот за слобода и независност, за разбирање од страна на родителите за нивните детски игри и дружби. Оваа победа на безимената дружина над вештерката им значи најмогу на светот, зашто вештерката е симбол на сите ограничувања и забрани, наспроти желбата на децата слободно да играат, да бидат немирни, да прават врева, да истражуваат. Во сето тоа, авторката Катерина Трајановска ја гледа иднината на светот: „И тогаш, кога ја гледам таа искра во очите на децата, тогаш знам дека светот е безбедно место. И ниедна вештерка нема ни најмали шанси против тој бунт“ (125).

ЛИТЕРАТУРА

1. Allen, A., Allen, D., & Sigler, G. (1993). Changes in sex role stereotyping in Caldecott Medal Award picture books 1938-1988. *Journal of Research in Childhood Education*, 1, 67-13.
2. Chawner, L. R., and M. M. Hetherington. (2021). "Utilising an Integrated Approach to Developing Liking for and Consumption of Vegetables in

- Children.” *Physiology & Behavior* 238:1–10.
<https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2021.113493>.
3. Iyer, J.G. (2017) Role of Forest in Children’s Literature. *Veda’s Journal of English Language and Literature- JOELL*, 4(2), 13-16
 4. McNaughton, Sarah A., David Crawford, K. Ball, and Jo Salmon. (2012). “Understanding Determinants of Nutrition, Physical Activity and Quality of Life among Older Adults: The Wellbeing, Eating and Exercise for a Long Life (WELL) Study.” *Health and Quality of Life Outcomes* 10:109.
<https://doi.org/10.1186/1477-7525-10-109>.
 5. Mendoza, J., & Reese, D. (2001). Examining multicultural picture books for the early childhood classroom: Possibilities and pitfalls. *Early Childhood Research & Practice*, 3(2), 1-38.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED458040.pdf>,
12.04.2025
 6. Todorov, C. (1987). *Uvod u fantastičnu književnost*, Rad, Beograd.
 7. Tsao, Y. L. (2008). Gender issues in young children’s literature. *Reading improvement*, 45(3), 108-114.
<https://citeseerx.ist.psu.edu>, 12.04.2025
 8. Ubbes, V. A., Killeen, G., Bettinger, S., & Burke, K. (2023). Child-liking preferences of favorite vegetables: Visual textual survey development with picture-book compatibility. *The International Journal of Health, Wellness and Society*, 13(1), 137.
<https://doi.org/10.18848/2156-8960/CGP/v13i01/137-166>, 11.04.2025

Извори на кирилица

1. Денкова, Ј. (2009). Фолклорната фантастика како инспирација, *Современост* (1), Скопје.
2. Денкова, Ј. (2012). Мотивот на вештерките во македонската книжевност за деца и млади. *Детињство*, Змајеве дечје игре, Нови Сад, 3-4.
3. Поповић-Перишић, Н. (1989). Вештице, *Српска фантастика*, САНУ, Београд.
4. Прокопиев, А. (1997). *Патувањата на сказната*, Магор, Скопје.
5. Проп, В.Ј. (1978). *Народна бајка у модерној књижевности*, Нолит, Београд.
6. Саздов, Т. (1997). *Усна народна книжевност*, Детска радост, 1997.
7. Трајановска, К. (2019). *Брзоплетковска 63 и случајот со смрдливите чорапи*, Арс-Ламина Публикации, Скопје.